

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПРИХОВАНОГО ПРОТЕКЦІОНІЗМУ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Анотація. Розглянуто основні інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі шляхом використання методів прихованого протекціонізму. Визначено основні види здійснення прихованої торгової політики і запропоновано інструменти протекціоністського захисту національних виробників.

Аннотация. Рассмотрены основные инструменты государственного регулирования международной торговли посредством использования методов скрытого протекционизма. Определены основные виды осуществления скрытой торговой политики и предложены инструменты протекционистской защиты национальных производителей.

Annotation. The main instruments of state regulation of international trade using methods of hidden protectionism are described. Main types of the hidden trade policy are determined and implements of protectionism of national producers are proposed.

Ключові слова: прихований протекціонізм, приховані методи зовнішньої торгівельної політики держави, СТО, міжнародна торгівля.

Перш ніж визначити поняття "прихований протекціонізм", потрібно дати визначення поняттю "протекціонізм". Отже, протекціонізм – це державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, яка, у свою чергу, може виявлятися: у введенні прикордонних зборів та (або) мит на імпорт для захисту вітчизняної промисловості від більш дешевих товарів-конкурентів; у політиці центрального банку, спрямованої на захист валюти шляхом обмежень, що забезпечують рух валютного курсу в напрямі, який відповідає економічній політиці відповідного уряду.

Інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі за своїм характером поділяються на тарифні (ті, що базуються на використанні митного тарифу) і нетарифні (всі інші методи). Нетарифні методи регулювання поділяються на кількісні методи і методи прихованого протекціонізму. Окремі інструменти торгівельної політики частіше застосовуються при необхідності обмежити імпорт або форсувати експорт [1].

Отже, прихований протекціонізм – це інструмент для підвищення конкурентоспроможності галузей національної економіки країни.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методичних засад вивчення та аналізу проблеми розвитку прихованого протекціонізму внесли Акіпова О. С., Воронкова О. М., Гаврилко М. М., А. Уейр, Р. Твайделл [1].

За деякими оцінками, існує декілька сотень видів прихованого протекціонізму, за допомогою якого країни можуть в односторонньому порядку обмежувати імпорт або експорт. До них належать:

1. Технічні бар'єри (technical barriers) – приховані методи торгової політики, що виникають у силу того, що національні технічні, адміністративні та інші норми і правила побудовані так, щоб перешкоджати ввезенню товарів за кордон. Найбільш поширені бар'єрами є: вимоги про дотримання національних стандартів, про одержання сертифікатів якості імпортованої продукції, про специфічне пакування і маркування товарів, про дотримання певних санітарно-гігієнічних норм і багатьох інших. Наприклад, уряд Франції, щоб обмежити імпорт японських відеокaset, вирішив пропускати всі їхні партії через одну маленьку митницю в невеликому містечку Пуатьє, що не дозволяло швидко провозити в країну великі партії. Та ж Франція забороняла рекламу шотландського віскі, а Великобританія накладає обмеження на показ іноземних фільмів по англійському телебаченню. Товари, імпортовані в США, повинні бути марковані англійською мовою чіткими написами, що не стираються і не змиваються до моменту продажу. У Канаді ті ж вимоги, але написи вже повинні бути англійською та французькою мовами. У Швеції для продовольчих і аптекарських товарів на упаковці має бути вказано назву вмісту шведською та фінською мовами.

Але технічні бар'єри не завжди є тільки методом протекціонізму. У багатьох випадках їх введення продиктовано не стільки бажанням відгородити внутрішній ринок, скільки турботою про захист населення [2].

2. Внутрішні податки і збори (domestic taxes and charges) – приховані методи торгової політики, спрямовані на підвищення внутрішньої ціни імпортованого товару шляхом встановлення додаткових податків і зборів/підвищення їх ставок. Податки, що накладаються в основному на імпортовані товари, дуже різноманітні і можуть бути прямими (ПДВ, акцизний податок, податок на продаж) чи непрямими (збори за митне оформлення, реєстрацію та виконання інших формальностей, портові збори). Внутрішні податки і збори відіграють дискримінаційну роль тільки в тому випадку, якщо

вони накладаються тільки на імпортовані товари, при тому, що товари місцевих виробників оподаткованню не підлягають. Якщо ж правила внутрішнього оподаткування однакові як для національних товарів, так і для імпортованих, то така політика може розглядатися як політика створення рівних стартових умов для конкуренції в ціні та якості.

3. Політика в рамках державних закупівель (state procurements) – прихований метод торгової політики, що вимагає від державних органів та підприємств купувати певні товари тільки у національних фірм, незважаючи на те, що ці товари можуть бути дорожче імпортованими. Найбільш типовим поясненням такої політики є вимоги національної безпеки. Наприклад, американський уряд за законом 1933 року, що отримав назву "Акт "Купуй американське"",

-----

практично не було торгівлі обладнанням зв'язку, оскільки від державних фірм було потрібно купувати таке обладнання лише у своїх виробників [3].

4. Вимога щодо утримання місцевих компонентів (local content requirement) – прихований метод торгової політики держави, що законодавчо встановлює частку кінцевого продукту, яка повинна бути вироблена національними виробниками, якщо такий продукт призначається для продажу на внутрішньому ринку. Зазвичай вимога щодо утримання місцевих компонентів використовується країнами, що розвиваються в рамках політики імпортозаміщення, яка передбачає створення і нарощування національної бази виробництва товарів, що імпортуються, з тим щоб надалі відмовитися від їх імпорту. Уряди розвинених країн використовують вимогу щодо утримання місцевих компонентів, щоб уникнути переміщення виробництва в країни, що розвиваються, з більш дешевою робочою силою і зберегти тим самим рівень зайнятості.

Найчастіше останнім часом такі види прихованого протекціонізму застосовуються відносно Китаю, оскільки уряди низки європейських країн, і особливо С Ш А, стурбовані зростаючою економічною могутністю даної країни. Китайські виробники вже легко можуть скласти конкуренцію більшості світових товарів. З цієї причини Китай частіше інших піддається впливу протекціоністських заходів, зокрема, прихованих. Показник числа розслідувань, пов'язаних із застосуванням усіх перерахованих методів прихованого протекціонізму є одним з індикаторів розвитку протекціонізму.

Прикладами сучасного "прихованого" протекціонізму можуть служити "м'ясні війни" між ЄС і С Ш А. Вводяться певні стандарти, наприклад, на генномодифіковані продукти, або знаходять в якійсь невеликій партії, припустімо, сліди тваринних захворювань і забороняють на довгий період імпорт з цієї країни зовсім. Усі ці заходи, які зовні мають характер санітарного захисту, насправді виконують ті ж функції, що до цього виконували традиційні квоти на імпорт. Те ж саме можна віднести і до технічних стандартів. Їх постійне підвищення, видозміна призводять до того, що виробникам у світі потрібно підлаштуватися під цінові стандарти. Це часом викликає "відгук" цілої партії товару, вже спрямованої в ту чи іншу країну, для того, щоб піддати її певній переробці. Це, звичайно, буде накладати додаткові транспортні та трудові витрати. Подібна міра, за великим рахунком, відрізняється від мита лише формою.

За даними Global Trade Alert на 2012 р., держав, які дотримуються політики протекціонізму у світі, 10 (таблиця).

Таблиця

Рейтинг протекціоністів

№	Рейтинг за кількістю дискримінаційних заходів	Рейтинг за рівнем шкоди, нанесеної дискримінаційними заходами		
		% тарифних позицій, порушених цими заходами	% секторів, порушених цими заходами	% торгових партнерів, порушених цими заходами
1	Російська Федерація	РФ (39)	Алжир (68)	КНР (71)
2	Аргентина	КНР (27)	Еквадор (38)	Індія (61)
3	Германія	Індонезія (25)	Індонезія (31)	РФ (57)
4	КНР	Еквадор (20)	РФ (30)	Індонезія (53)
5	Індонезія	Індія (17)	КНР (29)	Великобританія (52)
6	Індія	Японія (15)	Білорусія (28)	С Ш А (52)
7	Великобританія	Великобританія (11)	Мексика (27)	Франція (51)
8	Бразилія	С Ш А (10)	Германія (26)	Германія (50)
9	Італія	Аргентина (7)	С Ш А (25)	Аргентина (49)
10	Іспанія	Франція (6)	Аргентина (24)	Іспанія (46)

Не дивлячись на те, що на конференції в Женеві лідери держав підписали договір, за яким протягом найближчого року вони мають створити нові бар'єри для інвестицій або торгівлі, а також відмовитися від введення нових обмежень на експорт або заходів стимулювання експорту, вплив протекціонізму неможливо не помітити. Жодна з держав не зможе відмовитися від захисту своїх виробників. Світ змінюється, змінюється і політика протекціонізму. Вона стає більш "прихованою". Незважаючи на поступове зниження митних тарифів за останні 4 – 5 десятиліть, розвиненими країнами використовувалося близько 800 видів різних нетарифних бар'єрів, за допомогою яких стримувалося до 50 % імпорту товарів.

Ураховуючи те, що починаючи з 2008 р. у світі спостерігається глобальна економічна криза, яка найсильнішим чином вплинула на всі економічні процеси, особливо на торгівлю політику країн, проблема протекціонізму також не залишилася без уваги. Скорочення експорту та імпорту в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, призвело до змін у політиці протекціонізму. Після трьох десятиліть неухильного прогресу на шляху лібералізації міжнародної торгівлі, в ході якого була відзначена відмова від політики протекціонізму, питання про протекціонізм раптом повернулося в економічну і політичну сферу. Наприклад, починаючи з 2008 р. Німеччина та інші держави-члени ЄС, а також Росія, Аргентина, Індія та Бразилія ввели протекціоністські заходи. Хоча в сучасних умовах, порівняно з Великою депресією 1930-х років, у ході нинішньої глобальної фінансової кризи було введено значно менше протекціоністських заходів. За даними СОТ, у 2012 році менше ніж 1 % світового імпорту потрапило під вплив протекціоністських заходів. Настільки незначний вплив протекціонізму обумовлений тим, що уряди провідних країн світу проводили скоординовану політику щодо стримування протекціоністського тиску і боротьби за збереження відкритості світової торгівлі. На підтвердження цього в листопаді 2010 року в Сеулі на зустрічі "G 20" був підписаний документ, в якому говориться, що до кінця 2013 року необхідно дотримуватися зобов'язань щодо незастосування і згортання протекціоністських заходів, несумісних з правилами СОТ [4].

Найбільші експортери – Китай, ЄС та США більше страждають від різних торгових бар'єрів. У майбутньому, враховуючи ризик подальшого погіршення економічного становища в світі і небезпеку "війни валют", ще більше уваги буде приділено запровадженню протекціоністських заходів і їх попередженню у відношенні країн, що розвиваються – зокрема, тому, що торгівля має найважливіше значення для їх економічного розвитку. Підписання документів, угод і зобов'язань сприяє контролю за зростанням протекціонізму, але в той же час це провокує глобальне збільшення застосування прихованих методів протекціонізму. Використання більш тонких, прихованих протекціоністських заходів, наприклад, для порятунку своїх фірм або маніпулювання валютами, отримало особливу назву – "Похмурий протекціонізм" (Gloomy of the protectionism). Так, наприклад, на думку США, Китай займається відвертим протекціонізмом, занижуючи курс своєї національної валюти, свідомо субсидуючи китайських експортерів. У відповідь США пропонує прийняти закон, який дозволить владі США встановлювати підвищені мита на ввезені з КНР товари пропорційно тому, наскільки "неадекватним", на думку США, у той чи інший момент буде курс юаня [5].

Але в сучасному світі в середині держави протекціонізм все ж може процвітати – особливо якщо мова йде про специфічні товари.

Наприклад, у США до цього часу існує протекціонізм у внутрішній торгівлі для деяких товарів, наприклад, у деяких штатах заводи з виготовлення вина не можуть продавати вино-горілчані вироби безпосередньо споживачам, а тільки через місцевих посередників, які де-факто виконують роль митниці. Так, 9 червня 2003 року, Південна Кароліна стала 24-м штатом, що офіційно дозволив винним заводам інших штатів продавати вино своїм резидентам, але заводи зможуть це робити тільки сплачуючи \$400 кожні два роки і отримавши спеціальний дозвіл у штату. Також у багатьох країнах світу існує протекціонізм, який забороняє імпорт і переробку сміття і т. д.

У дослідженнях Європейського Центрального банку з метою запобігання "Похмурого протекціонізму" пропонується здійснювати моніторинг та контроль протекціоністських заходів через незалежні наглядові установи СОТ. Також необхідно підвищувати пильність і систематичний контроль за проведенням в країнах протекціоністської політики.

Отже, розглянувши деякі причини розвитку прихованого протекціонізму, можна дійти висновку, що у його витоків стоїть загострення конкуренції в умовах кризи. Це об'єктивний процес, пов'язаний з глобальною конкуренцією і структурними змінами світового економічного простору, тобто зміщенням або виникненням нових центрів світового розвитку і зміною в країнах периферії та напівпериферії.

Наук. керівн. Серпухов М. Ю.

Література: 1. <http://www.wcoomd.org/>. 2. http://www.china.org.cn/business/2012-11/06/content_27023248.htm. 3. Protectionist responses to the crisis. Global trends and implications / Matthieu Bussiere, Emilia Perez-Barreiro, Roland Straub and others // Occasional paper series. – May 2010. – № 110. 4. Протекционизм и многосторонние переговоры ВТО в годы глобального экономического кризиса и в последующий период / И. И. Дюмулен // Российский внешнеэкономический вестник. – № 6. – 2011. 5. Заблоцкий В. П. Сучасний лібералізм: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук : 09.00.03 / В. П. Заблоцкий ; Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2002.